
KORT LEWENSKETS VAN E. R. CARNEY.

(Toespraak gehou by die oorhandiging van die Carney-Africana aan die P.U.K. vir C.H.O. deur 'n dogter van wyle mnr. Carney).

Geagte prof. Postma, dames en here,

Voordat ek een en ander uit die lewe van my vader vertel, wil ek van hierdie geleentheid gebruik maak om my hartlike dank aan u oor te dra vir u vriendelikheid en vir u bereidwilligheid om die Africana te ontvang. Ek kan u die versekering gee dat ek dit baie hoog op prys stel.

Ek wil eers ook verskoning maak dat ek my gedagtes aan u voorlees. Om 'n toespraak te lewer, val nie onder my bekwaamhede nie, en dus

weet ek dat dit vir u minder pynlik sal wees as ek my paar woorde aan u voorlees. Ek voel in alle beskeidenheid dat ek die geleentheid om hulde aan my vader te betoon nie verby mag laat gaan nie en daarom het ek besluit om 'n paar minute van u kosbare tyd in beslag te neem.

Geagte vriende, daar is seker baie van u hier teenwoordig wat E. R. Carney as yweraar vir die Afrikaner en sy saak geken het. Gedurende die laaste tien jaar van sy loopbaan het hy met baie van sy land- en tydgenote, wat met dieselfde ideale besiel was, in samewerking getree. Aan die jonger geslag sal hy natuurlik minder bekend wees.

Edwin Robert Carney, die jongste van 13 kinders, het 71 jaar gelede sy eerste lewenslig in Grahamstad gesien. Onder sy voorouers het hy o.a. Hollanders, Franse, Portugese en Iere getel. Hierdie oorsprong het aan sy karakter die veelsydige glinsterende trekke verleen wat hom gekenmerk het. Vandaar ook sy diepgewortelde kultuurgevoel.

Sy vader was transportryer van beroep. Met die opening van die treinspoor het sy bron van inkomste natuurlik verdwyn, en vanweë sy hoë ouderdom en swak gesondheid was hy nie in staat om in 'n ander rigting die stryd om 'n lewensbestaan aan te pak nie. Sy jongste kinders was dus van baie voorregte, wat hulle ouer broers en susters geniet het, beroof.

Die gevolg was, dat my vader op nege-jarige leeftyd die skool moes verlaat. Hy was toe in Std. IV. Hierdie gebrek aan skoolopleiding het as gevolg gehad dat hy tot sy laaste dae die ware student gebly het. Hy was altyd besig om van die een of ander vak kennis op te doen.

Gedurende sy 17e jaar is sy vader na 'n lang siekbed oorlede en hy, die enigste ongetroude seun, moes die onderhoud van sy moeder en suster op hom neem. Sy vader se moedige optrede teenoor die moeilikhede van die lewe en die lyding van sy latere jare, die dappere houding wat hy ingeneem het i.v.m. sy naderende dood, het vir sy seun tot die laaste toe 'n besieling gebly.

Op 19-jarige leeftyd het hy die verdere verantwoordelikheid van huwelik en vaderskap op hom geneem en voordat hy mondig geword het, was hy as burger in die Tweede Vryheidsoorlog in die veld.

By die slag van Elandslaagte is hy gevange geneem en as krygsgevangene na St. Helena gestuur. Daar het die bittere jare verbygesleep—jare van vernedering en foltering—jare waarin die siekte wat hom die res van sy lewe gemartel en uiteindelik tot die dood gelei het, 'n aanvang geneem—en tog jare van bepeinsing en ryke ondervinding, jare van karaktervorming en kennisuitbreiding. Hier het hy onderrig in gewone skoolvakke van sy medegevangenes ontvang. Veray van die baie vreem-

des wat uit meegevoel met die saak ook die wapen opgeneem het, het hy baie geleer, vernaamlik in Aardrykskunde en Geskiedenis. Met baie van hierdie manne het hy lewenslange vriendskappe aangeknoop. Hier is ook aan hom deur die seun van 'n Amerikaanse nyweraar die aanbod gedoen om na die V.S.A. te verhuis en hom daar te vestig.

Die versoeking om die vriendelike uitnodiging aan te neem was groot, want die vooruitsigte in die vaderland was maar donker en bestaansbeveiliging vir vrou en kinders was tog iets wat 'n mens nie lig opsy moes stoot nie. Dog die patriotisme wat hom op kommando gestuur het, het hier ook die deurslag gegee. Miskien sou eendag die geleentheid hom voordoen om die volk te dien.

Die jare op St. Helena is in sy briewe aan my moeder te boek gestel. Die briewe is vir ons behoue gebly en daarin lees ons van sy smart en lyding, van sy hoop en verwagtinge.

Na die vrede het hy teruggekom om te vind dat hy sy amp in die poskantoor nie terug kon kry nie. Na drie maande van onbesoldigde werk, het hy tot die spoorwegdiens toegetree en hierin het hy gebly tot kort voor sy dood.

Die eerste herinnering wat ek van my vader as kultuur liefhebber het, is 'n voorval wat kort na die aanvang van sy diens in die spoorweë plaasgevind het. Na sy vertrek met die uitbreek van die oorlog het my moeder by haar ouers gaan inwoon. Omdat sy geen inkomste meer ontvang het nie, moes sy haar meubels verkoop. Toe daar weer na die oorlog met huishouding begin moes word, was al wat sy nog oorgehou het 'n slaapkamerstel. Ek onthou hoe ons kinders aan tafel moes staan omdat daar geen stoele was nie. Daar was geen sprake van om by die meubileerders huisraad van swak gehalte teen maandelikse paaiemente te gaan koop nie. As daar gekoop word, moet dit iets van nut en plesier vir alle tye wees. So het dit gekom dat hy na die afsterwe van sy oudste broer aangebied het om die stinkhoutstoele wat vroeër in sy ouerlike huis gestaan het, uit die boedel aan te koop. Die ses stoele is teen £1 stuk aan hom verkoop. Hulle is vandag nog in gebruik. Op dié manier het hy so stadigaan alles wat nodig was om die huis gerieflik en gemaklik in te rig, aangekoop.

Die opkoms van die Afrikaanse kunstenaars het hy met die grootste belangstelling gevolg, en so is daar een na die ander oorspronklike skildery aan ons mure gehang en het boeke oor Suid-Afrika 'n geërde plek op ons rakke ingeneem. Oudhede, voorbeelde van naturellekuns, m.a.w. enige ding wat betrekking op Suid-Afrikaanse aangeleenthede gehad het, het hy versamel.

Sy belangstelling in boeke dateer uit sy jongste dae en die eerstelling van die Africana-versameling het 'n datum getoon wat bewys gelewer het dat hy die boek as seun van 15 jaar aangekoop het.

Die beste van alle kulture het 'n groot aantrekkingskrag vir hom gehad. Hy was 'n hartstogtelike liefhebber van musiek. Die lewensgeskiedenis van helde uit die wêreldgeskiedenis het hy met groot belangstelling bestudeer. Trouens Napoleon en Abraham Lincoln was twee van sy grootste helde en baie van hulle toesprake en gesegdes het hy van buite geleer.

Dit was sy begeerte om die Franse taal aan te leer, en die plan was dat ons twee, hy en ek, klasse sou loop. Hierdie hoop is, soos baie ander, deur die dood verydel.

Dat die staatsdiens geen koninklike salarisse aanbied is goed bekend en u sal begryp dat om vir 5 kinders te sorg en dan nog skilderye en boeke asook ander nodige dinge aan te koop, baie hoofbrekings gekos het, en dit het jare van opoffering gevra om party van die dinge wat die hart begeer het, te bekom. Maar nooit vir een enkele oomblik is daar na links of regs uit die gekose pad gedraai nie.

U sal dit miskien nie wil glo nie as ek u vertel dat die enigste motorkar wat hy ooit besit het, 'n tweedehandse De Soto was, wat hy 18 maande voor sy dood aangekoop het. Toe hy hom metterwoon op Pretoria-Noord gevestig het was 'n kar nou eenmaal 'n noodsaaklikheid, anders sou hy dit seker nie gekoop het nie. Dat baie nabestaandes hierdie eienaardigheid van hom, soos hulle dit genoem het, nie kon verstaan nie, is te begrype en hulle kritiek was ook nie altyd van die swygende soort nie.

U sal dus begryp dat die bevordering van die Afrikaanse kultuur met die grootste opoffering gepaard gegaan het.

Wanneer u die boeke deurblaai sal u merk dat baie van hulle deur die skrywers geteken is. Die meeste skrywers het ook waarderende boodskappe bygeskryf.

In die jaar 1926 is my vader as appéloffisier en arbeidsinspekteur aangestel en gedurende die daaropvolgende tien jaar het hy die Unie en S.W.A. kruis en dwars deurgereis. Hy het nooit die kans om kennis te maak met kunstenaars, wat toevallig op die plekke waar hy aangedoen het woonagtig was, verby laat gaan ine. As hy van so 'n rit terugkeer, was sy klere altyd in vaal papier toegedraai en boeke, oudhede, klippe, plante, e.d.m. in sy reistasse verpak. Trouens hy het ook nooit sonder 'n pak sterk vaal papier op reis gegaan nie.

Geagte vriende, ek het hier aan u maar een kant van 'n edele, veel-sydige karakter voorgehou. Die versoeking om u meer van my vriend en vader te vertel is sterk, maar ek besef dat waar hy hom ten alle tye en onder alle omstandighede vir my as die ridder by uitnemendheid, voorgedoen het, kan ek nie verwag dat ander hom ook in dié lig sal beskou nie.

Ons hoop om eendag 'n volledige lewenskets van hom op te stel. Miskien sal u dan meer van hom wil hoor en kan u dit by geleentheid lees.

Laat my nog net 'n woordjie ter ere van my moeder byvoeg. My vader sou u kon gesê het hoe hy deur haar liefde en bystand, en haar bereidwilligheid om saam met hom al die opofferings te doen, sy ideale kon uitleef. Op haar hulp en ondersteuning kon hy altyd staatmaak, en 'n beroep op haar om die nodige geldjies bymekaar te help bring, het altyd 'n verrassende uitwerking gehad.

Sy afsterwe was vir haar 'n slag waarvan sy nooit herstel het nie, en toe sy slegs 6 jaar na sy dood 'n operasie moes ondergaan, het die dokters gesê dat daar van die begin geen hoop op haar herstel was nie, want sy het geen belang in die lewe meer gehad nie.

Wanneer ek hierdie boeke aan hierdie inrigting skenk, weet ek dat ek die volste goedkeuring van my vader wegdra. Sy wens en begeerte was altyd dat die versameling tot die beskikking van studente, navorsers, en kunstenaars sou wees, onderhewig aan een strenge voorwaarde dat die boek nie uit die huis verwyder mag word nie, was enige persoon wat daarin belang gestel het of wat dit vir gemelde doel wou gebruik, altyd hartlik welkom om na ons huis te kom.

Ek oorhandig dit aan u omdat, ooreenkomstig sy wens aan my gedurende sy laaste siekte meegedeel, ek die boeke aan die A.T.K.V. (S.A.S. & H.) of 'n ander inrigting sou oorhandig. Die keuse van die liggaam wat die versameling sou ontvang en die tyd van oorhandiging is aan my beslissing oorgelaat. Hy het net gevra dat geen inrigting, waarvan die hoofkantoor op Johannesburg was, dit sou ontvang nie. Om die rede kon die A.T.K.V. nie langer in aanmerking geneem word nie.

Johannesburg is uitgesluit omdat baie groot versamelinge daar te vinde is en hy wou nie graag sien dat sy klein versameling 'n minderwaardige deel van een van die groot versamelinge sou uitmaak nie. Daarom ook my versoek dat die versameling as 'n eenheid bewaar word.

Nogmaals baie dankie dat u my die voorreg gee om die versameling as 'n nagedagtenis van my geliefde vader aan u sorg toe te vertrou.